

De Top van Kopenhagen

de VN Wereldtop voor sociale ontwikkeling: een eerste evaluatie

Dirk Van Evercooren

The question that 'Kopenhagen' will have to answer is,
how can we save the world from itself?

*LeRoy Trotman, voorzitter Internationaal verbond van vrije vakbonden
op de IVVV-conferentie "Jobs, Equality and Justice"
Kopenhagen, 1-3 maart 1995*

Het voorstel voor het organiseren van een "Sociale Top" werd gelanceerd op de 45ste Algemene Vergadering van de UNO in 1990 door de Chileense president Alwyn. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties besliste in december 1992 de *Wereldtop voor Sociale Ontwikkeling* (naar de Engelse afkorting WSSD genoemd) te organiseren in Kopenhagen, van 6 tot 12 maart 1995.

De beslissing de Sociale Top te organiseren kwam er vooral op aandringen van - de toen pas in functie zijnde - president Clinton, die aldus zijn binnenlands verkiezingsprogramma ook een mondiale discussie wou geven. Dat de Clinton administratie sindsdien zijn ambities sterk terugplooide blijkt uit het volgende citaat: "De VN-top moet dienen als informatieuitwisseling over succesvolle strategieën in domeinen als creatie van tewerkstelling en moet nagaan hoever landen staan met het realiseren van doelstellingen die reeds afgesproken werden op andere internationale bijeenkomsten, eerder dan nieuwe actieprogramma's op te stellen. Deze kunnen toch niet uitgevoerd worden zolang primaire doelstellin-

gen als armoedebestrijding onbeantwoord blijven". (Uittreksel uiteen speech van T. Wirth - US Undersecretary for Global Affairs - op 10 januari 1995.)

De Top sluit aan bij de recente reeks van grote conferenties: de VN-conferentie van New York in 1990 over de kinderen, de Rio-conferentie over leefmilieu en ontwikkeling, de mensenrechten-conferentie in Wenen 1993, de top over bevolking en ontwikkeling in Kaïro vorig jaar. Na de Sociale top volgt nog de VN-conferentie in Beijing over de vrouwen in september '95.

De problematiek

Doel van de top was 'to further' het engagement van de VN, zoals opgenomen in het handvest, om "een hogere levensstandaard, volledige tewerkstelling en economische en sociale vooruitgang en ontwikkeling na te streven". Op de conferentie stonden dan ook drie thema's centraal: armoede, werkloosheid en sociale uitsluiting.

De rechtvaardiging voor het organiseren van de WSSD is niet ver te zoeken. Ondanks de steeds stijgende wereldproductie en -handel nemen armoede en uitsluiting snel toe. Dit leidt tot dualisering, twee snelheden, zowel binnen de nationale maatschappijen als tussen landen.

Er zijn 1 miljard "officiële" armen in de wereld, waarvan 800 miljoen in Azië. In Zuid-Azië leeft 54 % van de bevolking met minder dan 1 \$/dag. Voor de toekomst stelt Afrika nog grotere problemen: tegen 2000 leeft eenderde van alle armen op dit continent, tegen 16 % in 1985.

De werkloosheid is een gesel in zowel de industrielanden als in de ontwikkelingslanden, waar ze zich uit in de groei van de zogenaamde "informele sector". Het belang van de informele sector in de tewerkstelling nam toe van 40 naar 53 %. In India is 1 baan op 4 regulier en 3 op 4 informeel. De informele sector laat toe dat mensen overleven, maar fruikt elke inspanning voor onderwijs en vorming. De lonen liggen er 30 tot 60 % lager dan voor vergelijkbaar werk in de formele sector.

200 miljoen kinderen in de wereld werken voor hun levensonderhoud, en niet alleen in de OWL. In het VK werken 2 miljoen kinderen, waarvan 75 % illegaal. In de OWL gebeurt dit vaak in afschuwelijke omstandigheden, worden kinderen vanaf 5 jaar full time ingezet in de productie en worden er per stuk voor betaald. Daarenboven zitten alleen al in Azië 1 miljoen kinderen in de prostitutie.

Van gelijke kansen voor man en vrouw is eveneens weinig gerealiseerd. Vrouwen worden 50 à 80 % minder betaald dan mannen voor hetzelfde werk. De discriminatie begint al vroeg. Voor elke 100 jongens zitten in de OWL 86 meisjes op de lagere schoolbanken. In het secundair onderwijs is de verhouding al 64/100. In Pakistan kunnen slechts 21 % van de vrouwen lezen en schrijven. In India is dit 34 %.

Tegen het jaar 2000 zullen 2 miljard mensen in steden leven, gelegen in de OWL. 40 à 60 % van hen zal in krottenwijken leven en sterven.

De grootste ongelijkheden vinden we in Latijns-Amerika: het inkomen van het rijkste kwart van de bevolking ligt 21 keer hoger dan dit van het laagste kwart. Maar in het VK krijgen de armste 20 % van de bevolking welgeteld 2 % van het nationaal inkomen in handen!

De voorbereiding

De voorbereiding van de Top begon met het opstellen van een ontwerp-verklaring en een ontwerp actieprogramma. Deze documenten werden vervolgens besproken en aangepast - het volgens getuigen als 'een martelgang' omschreven VN-drafting-proces - gedurende drie voorbereidende conferenties (zgn. "prepcoms"). De eerste prepcom vond plaats in februari 1994. De tweede prepcom vond plaats van oktober van dat jaar en de derde prepcom in januari van dit jaar. De teksten werden op deze derde prepcom nog sterk aangepast.

Aan de kant van de Belgische regering gebeurde zeer weinig inzake de voorbereiding van de WSSD. Er was tot kort voor de Top geen officieel standpunt bekend gemaakt, zoals gewoonlijk verschulde men zich achter de Europese context. Het is immers de voorzitter van de Unie die op de VN-top onderhandelt voor de 15 lidstaten, na bepaling van een gemeenschappelijk Europees standpunt. Het is echter wraakroepend te moeten vaststellen dat de voorbereiding van een conferentie als de WSSD beperkt blijft tot een handvol ambtenaren, hoe bekwaam ook, terwijl thema's aan bod komen die voor de vakbonden, de NGO's en de burgerorganisaties van fundamenteel belang zijn. Een gedachtenwisseling, gebaseerd op de dagdagelijkse ervaringen van deze organisaties, had voor beide partijen ongetwijfeld enorm veel inzichten opgebracht.

Van Rio naar Kopenhagen?

De enkele keren dat de media vooraf berichtten over de Top, werd tot in den treure de parallel getrokken met de VN-conferentie in Rio (UNCED), omdat "Kopenhagen voor de sociale sfeer moet worden wat Rio was voor het milieu". Deze vergelijking is echter onterecht: de UNCED-conferentie verschilt op essentiële punten met de WSSD. In de eerste plaats beperkte de Unced-conferentie in Rio zich geenszins tot het milieu en lag haar historisch belang eerder in het koppelen van milieu- en ontwikkelingsthema's in het concept "duurzame ontwikkeling". Het concept van "duurzame ontwikkeling" stelt - net als de WSSD-teksten - de mens centraal, maar voegt ook een tijdsdimensie toe, door de ontwikkeling van de huidige generaties niet te laten wegen op die van de toekomstige generaties. Dit concept behoudt zijn relevantie, ook in de sociale context, en gaat verder dan de "duurzame economische ontwikkeling" die meermaals in de teksten voor de Prepcoms opdook. In de uiteindelijke WSSD-teksten staan economische groei en duurzame ontwikkeling redelijk evenwaardig naast elkaar

Ten tweede is er geen vergelijking mogelijk tussen de problematieken: milieu was in Rio voor de wereldgemeenschappen relatief nieuw thema, met overduidelijk een prioritaire globale dimensie, terwijl de ontwikkelingsproblematiek, hoewel minder nieuw, dan toch op een nieuwe manier gesteld werd.

Een ander kenmerk van UNCED waren de relatief vergaande financiële engagementen en middelen die aan de realisatie van de besluiten vastgekoppeld werden. Tenslotte werd Rio gekenmerkt door de sterk geglobaliseerde context waarin de problemen zich stelden: milieuvervuiling overschrijdt de nationale grenzen en vergt dan ook een supra-nationale aanpak. Milieuproblemen vragen als globale fenomenen om globale oplossingen, d.w.z. om internationale geldmiddelen. De UNCED-conferentie richtte daarom de Global Environment Facility op.

In Kopenhagen daarentegen boog de wereldgemeenschap zich over problemen die al een eeuw bekend zijn, waarvoor de instrumenten en strategieën al decennia klaarliggen. De sociale problemen op de Kopenhaagse agenda zijn reeds zo oud als de industriële revolutie, zodat er een uitgebreide 'jurisprudentie' opgebouwd werd. Daarbij komt nog dat de sociale dimensie in de allereerste plaats een nationale dimensie is gebleven, waarbinnen elk land relatief vrij is zijn politieke accenten te leggen.

In Kopenhagen werden nauwelijks nieuwe financiële engagementen aangegaan op internationaal vlak, en de verantwoordelijkheden worden vrijwel uitsluitend op het vlak van de nationale staten gelegd.

Toch is in Kopenhagen de globalisering van de wereldeconomie alomtegenwoordig. De sociale problemen krijgen steeds meer een transnationale dimensie, en alleszins zullen hun oplossingen in zekere mate vanuit het internationale moeten vertrekken. Sociale problemen blijven echter zoals gezegd nationale fenomenen, met nationale middelen gefinancierd, maar vergen wel steeds meer een internationale coördinatie, om de ingezette instrumenten efficiënt te maken. Dit is het gevolg van de politieke gevolgen van de globalisatie: de toenemende internationale economische concurrentie brengt werkgevers en regeringen ertoe (op het nationale vlak afgedwongen) sociale rechten (resp. CAO's en wetten) in vraag te stellen. Zo zijn delocalisaties slechts symptomen van de evolutie naar een neerwaartse spiraal van arbeidsvoorwaarden die het gevolg is van de concurrentiedruk in de geglobaliseerde wereldeconomie en de politieke onwil hierin een 'bodem' te leggen.

Wordt "the global village" een "global system"?

Het proces van economische globalisatie brengt een nieuwe politieke dynamiek op gang. Na de ineenstorting van het na-oorlogse reguleringsstelsel op economisch gebied, met de terugkeer naar een vlottende dollar in 1971, bleef slechts een wereldhandelssysteem over, gecentreerd rond GATT, dat niet meer dan een contract tussen vrjhandelende staten was.

De nieuwe dynamiek is op dit ogenblik de weg ingeslagen naar een *wereldsysteem*, waarbij handel niet meer de enige bekommernis op economisch gebied is, opgebouwd rond (voorlopig): de VN, het IMF, de WB en de WHO.

Dit blijft nog mijlenver uit de buurt van een wereldregering, maar biedt toch perspectieven. De WSSD schijnt dit te willen versterken door een soort "sociaal-economische veiligheidsraad" te creëren. Hier vinden we *in* grote mate het pleidooi van Ricardo Petrella en de Groep van Lissabon voor een globaal sociaal contract terug.

Tijdens de voorbereiding van de WSSD pleitte het ABVV er daarom voor dat de IAO de centrale organisatie zou worden in de opvolging van de Top, gezien zijn unieke tripartite structuur en zijn bevoegdheden op het vlak van arbeid en sociale problemen. Het scheppen van kwalitatieve arbeid is een voorwaarde voor het oplossen van problemen als armoede en uitsluiting, de andere thema's op de

Top. I.p.v. een "sociaal-economische veiligheidsraad" lijkt het ons pragmatischer te pleiten voor een volwaardige plaats voor de IAO tussen het IMF, de Wereldbank en de WereldHandelsOrganisatie in het geheel van het VN-systeem, met een mechanisme dat voldoende coördinatie en multi-disciplinariteit in de werking van deze organisaties garandeert.

Er is volgens ons een grote nood aan meer coördinatie op wereldvlak wat het sociaal-economisch, maar ook het monetair en fiscaal beleid betreft. Dit precies om te vermijden dat elk land op zich een op meer competitiviteit gericht beleid voert, ten koste van de arbeidsomstandigheden, terwijl het relatieve voordeel gecreëerd door dit beleid onmiddellijk geëlimineerd wordt door het gelijkaardige beleid in de andere landen. Dit vergt coördinatie, om een neerwaartse concurrentiespiraal om te buigen in een dynamiek van sociale vooruitgang.

In Kopenhagen had een betere integratie van het supra-nationaal kader nagestreefd moeten worden, met een nadruk op sociale i.p.v. economische doelstellingen. De IAO moest van een perifere naar een centrale rol, de WHO moest voorbij de pure managementsrol van de GATT kijken, IMF en Wereldbank moesten van het sociale een doel i.p.v. een gelukkige bijkomstigheid maken.

Tot nog toe wordt het wereldsysteem door fundamentele onevenwichten geplaagd. De dominantie van de financiële instellingen, zoals het IMF, over de ontwikkelingsorganisaties zoals UNCTAD, UNDP en UNEP, is dan ook veel te groot. Maar bovenal ontbreekt het aan een Organisatie die zich met problemen rond sociale materies en tewerkstelling bezighoudt op gelijke voet met de Bretton Woods-instellingen. De wereldhandelsorganisatie zou het toekomstig forum moeten worden om sociale clausules op wereldschaal in te voeren, maar blijkt alles behalve warm te lopen voor zulk debat. "The WTO is still Out for lunch" stelde onlangs de voorzitter van een vergadering waaraan syndicalisten en OESO-specialisten deelnamen en die gewijd was aan de arbeidsnormen.

Kopenhagen: post-Koude Oorlog conferentie?

Dat de WSSD een echte post-koude-oorlogconferentie zou zijn, in de zin dat een initiatief als dit in de jaren voor 1989 niet mogelijk was, is een vaak gehoorde stelling. Nochtans is de inschatting ooit anders geweest: de IAO werd opgericht in 1919, in het kader van de Versailles-akkoorden, precies dankzij de recente Bolsjevistische overwinning, die de geesten van de decision makers sterk had gericht op sociale en arbeidsthema's, zoals G.O. Smitsendonk op het

International Forum on Labour Standards in World Trade (Düsseldorf 11-13/12/94) stelde. De doelstellingen van de Top staan centraal in de activiteiten en de doelstellingen van de IAO sinds haar oprichting. Volgens de IAO is er nochtans nog steeds nood aan een echte sociale Organisatie op het internationale forum, met evenveel gewicht als de economische, financiële, monetaire en commerciële organisaties. Een doeltreffend internationaal mechanisme moet voortkomen uit de WSSD-top om de sociale aspecten van de mondialisering van de wereldeconomie en sociale en werkgelegenheidsdoelstellingen te integreren in een internationaal economisch beleid. Volledige tewerkstelling als doel mag niet ten koste gaan van de grondrechten van de werknemers.

Resultaat was dat elke verwijzing naar de IAO voor de Top zelf nog tussen haakjes stond. Vooral de G77 en China staan zeer wantrouwig t.o.v. elk "opgelegd" engagement i.v.m. de IAO-conventies. De rol van de vakbonden stond ter discussie: de G77 wees elk supranationaal opgedrongen engagement t.a.v. (erkenning van) vakbonden af.

(Media) belangstelling: naast de kwestie

Opvallend is dat de media vooraf vrijwel geen aandacht aan de WSSD schonken. Is dit het gevolg vati het aantal 'Toppen' waarmee de laatste tijd uitgepakt wordt? Toch is het ontnuchterend te moeten vaststellen dat een totaal vrijblijvend gebeuren als het 'World Economic Forum' in Davos meer (en veel minder kritische) media-belangstelling kan opwekken dan de WSSD in Kopenhagen de gemoederen kon verhitten.

De mediabelangstelling tijdens de Top zelf was - toch in België - overwegend negatief: de kranten stonden vol met termen als 'hoogmis' en 'ontgoocheling'. Zonder in VN-optimisme te vervallen, wil ik hier enige nuances aanbrengen. De journalisten die over de Top berichtten kennen vaak het VN-proces niet of onvoldoende: zoals gezegd werd de WSSD voorbereid sinds begin 1993 en vonden drie voorbereidende conferenties plaats, dachten duizenden NGO's en andere organisaties mee na over de gestelde problemen en werd naarstig geprobeerd een consensus te vinden tussen zulke verschillende landen als de VS en Micronesië, China en België. Op het moment dat de eerste delegaties in Kopenhagen aankwamen lagen de grote lijnen van de inhoud van de Top al Vrij duidelijk vast, wat overbleef voor de Top zelf - en dus het enige wat mediabelangstelling krijgt - waren de knelpunten, waarover ook na drie prepcoms geen akkoord bereikt kon worden. Het feit dat 130 of meer regeringsleiders opdraven

om de tekst goed te keuren en een maximaal 7 minuten durende toespraak af te ratelen, is in feite niets meer dan een 'fait divers'.

Niet alleen de belangstelling van de media was bedroevend laag, ook de werkgeversorganisaties toonden zich allesbehalve betrokken. Zo presteerde de Internationale Organisatie van Werkgevers (OIE) het samen met de Internationale Kamer van Koophandel een memorandum op te stellen waarin enkel gereageerd werd op passages uit de WSSD-ontwerpteksten die "ernstige problemen stelden voor de ondernemingen". Zo stellen ze met name: dat een "gezonde" economische politiek noodzakelijk is. Hieronder dient dan te worden verstaan dat i.p.v. nadruk te leggen op sociale bescherming en herverdeling van de rijkdommen, de doelstelling van regeringen moet zijn te zorgen voor een duurzame groei als basis voor tewerkstelling, als beste garantie tegen armoede en sociale uitsluiting. Het VBO nam op Belgische schaal amper de moeite zijn goedkeuring te hechten aan een pro-forma advies van de Nationale ArbeidsRaad.

De belangrijke vraag i.v.m. de media-belangstelling was, of er een "Kopenhagen-spirit" zou komen. De Rio-spirit zorgde immers niet alleen voor zogenaamd zeer soepele diplomaten, maar ook voor een bewustmaking van het publiek voor de globale milieuproblematiek (1). Indien de WSSD erin slaagt voor de komende jaren het sociale bovenaan de regeringsagenda's te plaatsen en een ernstige opvolging te organiseren, is haar belang al vaststaand.

Een ontgoochelend resultaat?

De WSSD was nochtans sterk gestart. Na de derde voorbereidende conferentie bleven (relatief) weinig "haakjes" over in de teksten. Haakjes duiden tekstpassages aan waarover (nog) geen consensus heerst. Uiteindelijk doel is steeds een haakjesloze tekst goed te keuren, hetgeen de moeizame besluitvorming op VN-niveau verklaard. Er werd in Kopenhagen "realistisch" onderhandeld, zonder aan ideologie te doen, zonder rond te pot te draaien". D.w.z. dat controversiële thema's ook als dusdanig erkend werden. De Top kwam wel te snel na deze van Kaïro, zodat de neiging bestond bij sommige landen enkele "rekeningen" te vereffenen. Anderzijds hebben Kaïro (demografie) en Wenen (mensenrechten) ertoe geleid dat het denken rond bepaalde thema's snel is vooruitgegaan. Hiervan plukte de WSSD de vruchten.

Er bleven bij de start slechts een tiental thema's tussen haakjes -en dus te bediscussiëren in Kopenhagen zelf- staan. De voornaamste pijnpunten waren:

- * de rol van de IAO
- * de verlichting van de Derde Wereldschuld
- * de arbeidsnormen en de mensenrechten
- * onbetaalde arbeid en de informele sector
- * de rol van de vakbonden
- * het recht op ontwikkeling
- * armoedebestrijding
- * 1 Ode engagement over onderwijs, opvoeding en cultuur.

In extremis werd - op Indisch initiatief- nog een bijkomend (1 Ode, maar dat het nummer 6 kreeg) engagement toegevoegd aan de Verklaring van Kopenhagen.

De G77 (de groep van ontwikkelingslanden) wilde een globale oplossing voor het probleem van de schulden. De industrielanden (IL) een geval per geval benadering. De G77 wilde een concreet financieel engagement tegen een concrete einddatum. Dit laatste was voor de IL onaanvaardbaar. Het compromis kwam er in de vorm van een in de tijd onbepaalde herbevestiging van de 0,7% en een "witte-produkten"-versie van het 20/20-concept in het actieprogramma. Het 20/20-concept stelt dat 20% van de ontwikkelingshulp en 20% van de begroting van het OWL naar sociale uitgaven moet gaan.

Inhoudelijke evaluatie van de WSSD-teksten

"Can we afford welfare? Or can we afford not to ensure welfare?" (2)

De inhoud is -in al zijn algemeenheid- vrij volledig. De 3 kernthema's van de Top (armoede, uitsluiting en werkloosheid) worden globaal en compleet benaderd. Het verschil tussen volledigheid van de teksten enerzijds en de praktijk van de meeste regeringen anderzijds is evenwel beangstigend. In de realiteit is het sociale vaak slechts een plezierig bijproduct van het economische i.p.v. een doelstelling op zich.

Wel baden de teksten in een typisch VN-jargon: "partenariaat" is alomtegenwoordig, terwijl de (vaak economische) belangen die aan veel sociale problemen ten gronde liggen buiten beschouwing blijven. Toch is de tekst sinds de eerste versies veel genuanceer:er geworden.

Een warm pleidooi voor wat de marktkrachten tot stand brachten en nog zullen realiseren, terwijl het sociale bijzaak leek, domineerde de eerste tekstversies. Sindsdien veranderde de toon sterk. Negatieve gevolgen van (bvb.) economische liberalisering moeten "zo goed mogelijk gecompenseerd worden".

Ook de formulering van de oplossingen die uit de analyse naar voren komen is typerend. In de eerste plaats wordt de verantwoordelijkheid voor de sociale politiek bij de nationale staten geiegd, maar toch wordt de nood aan internationale coördinatie van macro-economische en sociale politieken nergens meer in vraag gesteld.

Ten tweede worden engagementen niet hard gemaakt: "Om de tewerkstellingsprogramma's te verbeteren, is het nodig dat..." i.p.v. "Teneinde de tewerkstellingsprogramma's te verbeteren, gaan we...", "De regeringen zouden moeten samenwerken om

Dit beeld wordt versterkt doordat het van meet af aan de bedoeling was geen extra geldmiddelen vrij te (moeten) maken om de besluiten van de Top te concretiseren. De slechte uitwerking van de besluiten van de Unced-Top in Rio tot nog toe - die voor een groot deel aan financieel getouwtrek te wijten is - zal hiertoe sterk bijgedragen hebben. Dit legt een hypotheek op het andere luik van de mogelijke actiemiddelen: het internationale. Ook hier is er een wereld van verschil tussen de intenties en de praktijk: de sociale dimensie van de IMF-SAP's, het gedogen van het IAO in de periferie van de VN, de reële impact van UNCTAD-besluiten, enz.

De Wereldtop voor Sociale Ontwikkeling keurde twee documenten goed, elk opgebouwd uit verschillende onderdelen. De Verklaring is het politieke document van de WSSD, terwijl het Actieprogramma een meer gedetailleerde uitwerking van de in de verklaring opgenomen engagementen biedt.

De Verklaring van Kopenhagen

Hierin engageren de regeringsleiders en staatshoofden zich tot snelle actie, gericht op sociale ontwikkeling, op basis van een aantal vaststellingen m.b.t. de situatie op het vlak van werkloosheid, armoede en sociale uitsluiting. Ze stellen vast dat sociale vooruitgang en rechtvaardigheid voorwaarden zijn voor vrede en zekerheid, dat sociale en economische ontwikkeling beide noodzakelijk zijn en elkaar wederzijds versterken.

Sociale vooruitgang stelt de mens centraal, net zoals in het concept van de Duurzame Ontwikkeling. Democratie en transparant beleid zijn voorwaarden

voor sociale vooruitgang. De regeringen en staten hebben verantwoordelijkheden inzake sociale ontwikkeling, maar zij delen deze verantwoordelijkheid met alle geledingen van de civiele maatschappij: sociale gesprekspartners, niet-gouvernementele organisaties (NGO's).

Principes en doelstellingen:

De ondertekenaars van de Verklaring geven 'absolute prioriteit in de politieken en acties op nationale, regionale en internationale schaal, aan het nastreven van sociale vooruitgang en rechtvaardigheid, en aan de verbetering van het menselijk bestaan".

Het actie-kader hiervoor nodig omvat o.a.: een engagement van en verantwoordelijkheden voor de internationale gemeenschap (zelfs al blijft sociale ontwikkeling een nationale verantwoordelijkheid); een integratie van sociale, culturele en economische politiek; het nastreven van democratie, sociale rechtvaardigheid en solidariteit; een rechtvaardiger verdeling van de inkomens op basis van gelijke kansen voor iedereen; universeel en effectief respect voor de mensenrechten en de fundamentele vrijheden; de mogelijkheid bieden aan elk individu, in het bijzonder de vrouwen, om de eigen mogelijkheden te ontplooiën; een nieuwe en versterkte benadering van de sociale ontwikkeling door internationale samenwerking. Hoewel de staten in de uitvoering van deze doelstellingen de grootste verantwoordelijkheid dragen, moeten zowel de internationale gemeenschap, de VN, de multilaterale financiële instellingen, de lokale collectiviteiten en de actoren van de civiele samenleving ertoe bijdragen.

De engagementen:

De 10 engagementen zijn steeds onderverdeeld in een nationaal en een internationaal luik. We sommen hier de engagementen op en beperken de inhoud ervan tot de meest relevante punten.

- 1) **Het verwezenlijken van een positieve, economische, sociale, politieke en wettelijke omgeving, leidend tot sociale ontwikkeling op alle niveaus.**
- a) Op nationaal vlak, door het creëren van dynamische Vrije markten en eerlijke concurrentie, met gelijkheid van kansen voor iedereen, zonder de nood aan interventie in de markt, om stabiliteit te verzekeren en gebreken

te corrigeren, te ontkennen. Door gelijkheid en gelijkberechtiging van man en vrouw. Door het bevorderen van de organisaties van de civiele maatschappij. Door het verlenen van brede toegang voor iedereen tot kennis en informatie.

- b) Op internationaal vlak, door bij te dragen tot sociale ontwikkeling door internationale maatregelen en samenwerking op het vlak van handel, investering, technologie, mobilisatie van financiële middelen, meer financiële stabiliteit en schuld. Door coördinatie van de macro-economische politiek en het algemeen naleven van de universele mensenrechten. Door het verminderen van protectionisme, het bevorderen van produktieve, lange-termijn-investeringen en technologieën.
- 2) **Uitroeien van de armoede in de wereld door nationale en internationale samenwerking.**
- a) Op nationaal vlak, door onderzoek naar en aanpakken van de oorzaken van de armoede, bestrijden van ongelijkheden. Door te voldoen aan de basisbehoeften: hongerbestrijding, basisgezondheid en familieplanning, sanitaire voorziening, drinkwater, basisopvoeding en huisvesting. Door het verlenen van algemene toegang tot werk, krediet en openbare diensten. Door het verlenen van economische en sociale bescherming, in geval van werkloosheid, ziekte, zorgen voor kinder- en gehandicaptenzorg en zorg voor ouderen. En door prioriteit te geven aan kinderen en vrouwen.
  - b) Op internationaal vlak, door uitbreiding van internationale én inter-regionale samenwerking. Door het leveren van substantiële bijdragen door de multilaterale financiële instellingen (IMF/WB). Door het vermijden of verminderen van de extreme ellende van slachtoffers van conflicten, van natuurlijke catastrofes en van onvrijwillige migraties.
- 3) **Het nastreven van het objectief van volledige tewerkstelling, als één van de basisprioriteiten, gericht op het genieten van een zeker en duurzaam levensonderhoud door vrij gekozen productief werk.**
- a) Op nationaal vlak, door het bevorderen van tewerkstelling in alle sectoren, met speciale aandacht voor jeugdtewerkstelling en strikt respect voor de rechten van de werknemers. Door het nastreven van correcte beloning en reductie van de werkloosheid door o.a. medewerking met de vakbonden en de werkgeversorganisaties. Door het aanmoedigen van investeringen en

technologieën die tewerkstel ling bevorderen en het valoriseren van menselijk kapitaal. Door het bevorderen van kleine bedrijven, ook in de informele sector, en het bevorderen van opleiding en informeren van werknemers. Door het erkennen van het belang van onbetaalde arbeid, verzoenen van betaalde arbeid en familiale taken. Door het verzekeren van kwalitatieve tewerkstelling en het respecteren van de fundamentele arbeidsnormen door het naleven van de relevante conventies van de IAO, meer bepaald deze m.b.t. het verbod op dwang- en kinderarbeid, vrijheid van vakvereniging, recht op collectief onderhandelen en niet-discriminatie.

- b) Op internationaal vlak, door het beveiligen van de rechten van migrantenarbeiders. Door internationale samenwerking op het vlak van macro-economischepolitiek, door versnelling van de vrijmaking van de wereldhandel en de investeringen, gericht op duurzame groei.
- 4) Het bevorderen van sociale integratie en participatie van alle mensen, door te streven naar een stabiele, veilige en rechtvaardige maatschappij.**
- a) Op nationaal vlak, door het bevorderen van democratie en volwaardige deelneming van alle burgers, het aanmoedigen van pluralisme, van culturele en individuele verscheidenheid, van tolerantie en verantwoordelijkheid. Door het uitroeien van alle vormen van discriminatie en de strijd tegen misdaad, geweld, drugs en terrorisme.
Door het beschermen van kwetsbare groepen: vrouwen, kinderen, ouderen, gehandicapten, migranten, verplaatsten en vluchtelingen. Door het bevorderen van toegang tot onderwijs, informatie en technologie, gericht op volwaardige deelname aan het maatschappelijk leven en het erkennen en respecteren van de culturele, etnische en religieuze diversiteit.
Door het erkennen van de centrale rol van de familie.
  - b) Op internationaal vlak, door een maximale ratificatie van internationale instrumenten gericht op het respect van alle mensenrechten.
- 5) Het volledig respecteren van de menselijke waardigheid en nastreven van gelijkheid van man en vrouw, en het bevorderen van de participatie vara de vrouw in elke sociale ontwikkeling.**
- a) Op nationaal vlak, door aan te sturen op de verandering van mentaliteiten, gewoonten, structuren en wetten die de menselijke waardigheid aantasten. Door het bereiken van gelijkheid op gebied van opvoeding, vorming,

beroepsopleiding, tewerkstelling, toegang tot krediet, eigendom en andere economische bronnen en verdeling van familiale verantwoordelijkheden. Door macht te geven aan de vrouw door alfabetisering, strijd tegen sexuele uitbuiting en alle vormen van agressie, verbetering van haar economische, politieke en sociale status.

- b) Op internationaal vlak, door de uitvoering van de "Conventie betreffende Alle Vormen van Discriminatie tegen de Vrouw" en van de uitvoering van de "Nairobi Forward Looking Strategies for the Advancement of Women" aan te moedigen.
- 6) Het bereiken van universele en gelijke toegang tot opvoeding en tot gezondheid, met speciale aandacht voor het wegwerken van ongelijkheden met betrekking tot ras, nationaliteit, sexe, leeftijd en handicap met respect voor de eigen en voor de gemeenschappelijke cultuur.**
- a) Op nationaal vlak, door het uitroeien van ongeletterdheid en veralgemenen van basisopvoeding en het ondersteunen van permanente vorming voor allen. Door het respecteren van de Conventie van de Rechten van het Kind. Door te benadrukken dat onderwijs en beroepsopleiding vitale elementen zijn voor jobcreatie. Door het onderlijnen van de rol van wetenschappelijk onderzoek voor sociale ontwikkeling. Door het bevorderen van tolerantie, verantwoordelijkheid en het respecteren van diversiteit.
  - b) Op internationaal vlak, door te voorzien in hernieuwde bilaterale en regionale coöperatie en het bevorderen van transfer van technologieën en van endogene capaciteits-opbouw Door het beschermen van vrouw en kind tegen mensenhandel, prostitutie, genitale verminking en kindhuwelijken.
- 7) Het bevorderen van economische, sociale en menselijke hulpmiddelen, speciaal voor de ontwikkeling van Afrika en van de minst ontwikkelde landen.**
- a) Op nationaal vlak, door het uitroeien van de armoede en verbeteren van de gezondheid, opvoeding, huisvesting en voeding. Door het bevorderen van lokale en buitenlandse rechtstreekse investeringen. Door het versterken van de nationale capaciteit voor planning, management en verwezenlijking van sociale-economische programma's.

- b) Op internationaal vlak, door het ondersteunen van economische hervormingen en van ontwikkelingsstrategieën, beslist door de betrokken landen zelf en door de internationale gemeenschap. Door het verhogen van de officiële ontwikkelingssamenwerking in de sociale sector, zonder deze te verminderen in andere sectoren. Door het vinden van een realistische en duurzame oplossing voor de externe schuldenlast, door dringend acties zoals o.a. kwijtschelding van de bilaterale schuld van Afrika.

8) Verzekein dat structurele aanpassingsprogramma's de sociale ontwikkeling en integratie, met inbegrip van produktieve tewerkstelling en de uitroeiing van armoede, bevorderen.

- a) Op nationaal vlak, door het integreren van sociale ontwikkelingsdoeleinden in elke aanpassingspolitiek en in alle programma's. Door het ontwikkelen van basisprogramma's voor de meest kwetsbare groepen. Door land-per-land de impact van de SAP's op de sociale ontwikkeling te bestuderen.
- b) Op internationaal vlak, door het verzekeren van de ondersteuning van en samenwerking tussen onder meer de Bretton Woods Instellingen (IMF/WB) met andere multilaterale financiële instellingen van de Verenigde Naties. Door te vragen aan de Verenigde Naties om de impact van de SAP's op de economische en sociale ontwikkeling te bestuderen.

9) Ontwikkelen van voldoende middelen op nationaal en internationaal niveau teneinde de gestelde doeleinden en de verbintenissen te kunnen verwezenlijken en naleven.

- a) Op nationaal vlak, door het organiseren van lokale spaaracties voor produktieve investeringen en publieke en private fondsen voor sociale programma's. Door het vergemakkelijken van de toegang tot krediet voor micro-ondernemingen en integratie van de informele sector in de formele economie. Door te verzekeren dat de belastingsystemen rechtvaardig, progressief en economisch efficiënt zijn. Door het verminderen van de militaire uitgaven.
- b) Op internationaal vlak, door het zo vlug mogelijk bereiken van de 0,7% van het BNP voor ontwikkelingshulp. Door het dringend realiseren van schuldenlast-vermindering en van schulddeleging. Door het financieel verhogen van de operationele activiteiten van de Verenigde Naties en van

de gespecialiseerde agentschappen. Door het mobiliseren van nieuwe financiële middelen.

- 10) Versterken van een netwerk van internationale coöperatie voor sociale ontwikkeling in de geest van partnership binnen de Verenigde Naties en de andere multilaterale instellingen,** door het verder verwezenlijken van de Uruguay Round (GATT) zoals gespecificeerd in de Marrakech-akkoorden en het begeleiden van de impact van de handelsliberalisatie in ontwikkelingslanden in overeenstemming met de bevrediging van de basisnoden. Door het heractiveren van ECOSOC (het sociaal-economisch comité van de VN) en het verstevigen van de coördinatie tussen de Verenigde Naties en de Bretton Woods-instellingen.

Rol van de sociale gesprekspartners:

Er wordt in de teksten wel lippen dienst bewezen aan overleg met en inspraak van de "vertegenwoordigers van de civiele maatschappij", maar toch blijven de documenten essentieel een zaak van de regeringen. Het komt er voor de vakbonden steeds meer op aan te beletten dat de sociale gesprekspartners "verdrinken" tussen de 'andere' NGO's op VN vlak. Zo'n 2500 NGO's werden geregistreerd voor deelname aan de Top, waarvan een 50-tal vakbonden. Deze opkomst is echter voor de vakbonden een absoluut record.

Een debat waarvan de vakbonden vooraf al wisten dat het in Kopenhagen niet op de agenda zou staan, is dat rond de 'sociale clause'. Dit debat gaat terug tot het Congress on Labour Protection in Berlijn in 1890, maar is nog steeds controversieel. Het voorstel om toegang tot de wereldmarkt te koppelen aan het respect voor bepaalde fundamentele arbeidsnormen wordt immers nog steeds als een uiting van protectionistische tendensen gezien. Toch heeft de sociale clause door de globalisering van de wereldeconomie alleen al aan actualiteitswaarde gewonnen. De internationale vakbondskoepels IVVV, WVA en EVV (3) werkten immers reeds twee jaar geleden een concreet voorstel uit dat elk protectionistisch misbruik uitsluit, zonder het krachtige instrument van handelssancties voor het bestraffen van inbreuken op de IAO-arbeidsnormen te laten varen. Voor de WSSD kwam dit debat echter nog te vroeg, zodat de vakbonden zich reeds op voorhand hadden verzoend met het onderschrijven van een principe dat de gehechtheid aan de werking van de IAO en het speciale karakter van de vijf basisnormen (4) uitdrukte. De werkzaamheden van de OESO - op het ogenblik bezig met een studie rond arbeidsnormen -' de IAO zelf en de WHO, zouden dan de geesten rijp maken voor de evidente conclusie uit dit arbeidsnormendebat,

i.v.m. een mechanisme om het respect van deze normen af te dwingen. Het sociale clause-debat overschaduwde deze hele discussie, omdat bepaalde ontwikkelingslanden vreesde voor een 'hidden agenda' hieromtrent. De uitkomst van het arbeidsnormendebat in Kopenhagen is echter te vrijblijvend om bevredigend te zijn. Het derde engagement m.b.t. volledige tewerkstelling spreekt immers ten overvloede van "het nastreven *in alle vrijheid* van de IAO-conventies".

De sociale clause had moeten benaderd worden als een kwestie van duurzaamheid van het open multilaterale handelssysteem, en in het belang van kapitalisten en syndicalisten, in Noord en Zuid.

Een discussie die hiermee nauw verwant is, betreft het recht op ontwikkeling. De ontwikkelingslanden eisten bijzondere aandacht voor de problemen van hun continent, maar wijzen tegelijk nationale verantwoordelijkheid af. De discussie gingen vooral over de hiërarchie van mensenrechten, waarbij sommige landen stelden dat het recht op ontwikkeling niet kon onderworpen worden aan respect voor de mensenrechten, noch aan internationale richtlijnen.

De opvolging van de Top

Dit is voor elke conferentie dé grote valkuil: wat heeft men aan een Top indien de afspraken niet nageleefd worden en de principes dode letter blijven? De VN wilde geen nieuwe organen creëren om de opvolging van de WSSD te verzekeren. De opvolging zal dan ook in de eerste plaats op (gecoördineerde) nationale schaal moeten gebeuren, in nauwe samenwerking met de zgn. civiele maatschappij. Aan VN-kant wordt een centrale rol aan ECOSOC - het economisch en sociale comité van de VN - toegekend en wordt een kader opgezet voor het opvolgen en verzekeren van de cohesie tussen de verschillende conferenties. De Algemene Vergadering is er in Kopenhagen mee belast te zorgen voor coherentie en coördinatie tussen de verschillende instellingen, vooral de Bretton Woods-instellingen, *WHO* en IAO.

Het blijft hieromtrent afwachten, maar zeker is dat de vakbonden en de NGO's niet zullen nalaten de nationale en supra-nationale overheden te herinneren aan hun beloften en engagementen.

Noten

- (1) Er moet toegegeven worden dat dit m.b.t. de ontwikkelingsproblematiek niet het geval was. Alex Kirby (BBC) ging op de IVVV-Conferentie zover te stellen dat Rio alleen een milieuoconferentie was, en aldus ook een conferentie voor de 'haves' en niet voor de have nots'.
- (2) De Deense eerste minister Rasmussen op de IVVV-conferentie.
- (3) IVVV: Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen; WVA: WereldVerbond van de Arbeid; EVV: Europees Vak-Verbond
- (4) Vrijheid van vakvereniging, recht op organisatie en collectief onderhandelen, verbod op dwangarbeid, gelijke beloning en bestrijden van elke vorm van discriminatie op de werkplaats, verbod op kinderarbeid.